

Міністерство освіти і науки України
Український Католицький Університет
Кафедра психології та психотерапії
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького
Кафедра психіатрії та психотерапії ФПДО
Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка
Львівський обласний клінічний психоневрологічний диспансер
КЗ Львівський обласний дитячий психоневрологічний диспансер
Український інститут дитячо-юнацької психотерапії та психологічного консультування
Українська спілка психотерапевтів: секція дитячо-юнацької психотерапії
Український інститут когнітивно-поведінкової терапії
Інститут психічного здоров'яУКУ
NicolausCopernicusUniversity (Torun,Poland)
Chair of Disability Studies and Tanatopedagogs Faculty of Educational Sciences
PolishAlbertSchweitzerSocietyinPoznań (Poland)

**Міжнародна науково-практична конференція
«Особистість. Стосунки. Розвиток.
Міждисциплінарний аспект»**

**присвячена Дню захисту дітей
м. Львів, Україна, 3-5 червня 2016р.**

Матеріали міжнародної науково-практичної конференції

**International Scientific and Practical Conference
*Personality. Relationship. Development.
The Interdisciplinary Aspect***

**Dedicated to Children's Day
Lviv, 3-5 June 2016**

знання стає суб'єктно-значущим, а навчальна діяльність та педагогічний процес – середовищем розвитку та саморозвитку школяра.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вознюк О.В. Розвиток вітчизняної педагогічної думки : синергетичний підхід : [монографія] / О.В. Вознюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 184 с.
2. Перший Український Педагогічний Конгрес. 1935. – [2-е вид., доп.]. – Львів : СПОЛОМ, 2005. – 244 с.
3. Українська педагогіка в персоналіях : [у 2 кн.; / за ред. О.В. Сухомлинської]. – К. : Либідь, 2005. – Кн. 2. – XX ст. – 550 с.

Гандзілевська Галина Борисівна

к.психол.н., доц.кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Острозька академія»

ПАТРІОТИЗМ ЯК РЕСУРС РОЗГОРТАННЯ ЖИТТЄВОГО СЦЕНАРІЮ ОСОБИСТОСТІ

Актуальність дослідження питань, пов'язаних із пошуком ресурсу життєвого шляху особистості підсилюються у зв'язку із кризовою ситуацією, яку зараз переживає Україна. У контексті цього заслуговує уваги вивчення такого феномену як «життєвий сценарій» (несвідомий план, відповідно до якого особистість структурує та конструює своє життя (Е.Берн [1]), який схильний «включатися» в стресових ситуаціях. Однак практичний досвід, підкріплений теоретичними спостереженнями, дає підстави стверджувати, що після травматичних подій життєвий сценарій набуває саморуйнівного характеру, провокуючи сценарій «Без радості». Людина, не отримуючи задоволення від взаємодії зі світом, блокує свою творчу активність, і як наслідок втрачає здібність до творчого пристосування (продуктивної взаємодії зі світом (П.Гудмен [3]), здатність адекватно оцінювати навколишнє (І.Погодін[4]). Так, пошуки ресурсних можливостей сучасності націлили наше дослідження на психологічне осмислення історичного минулого, зокрема

психологічної реконструкції життєвих сценаріїв українських письменників-емігрантів.

За Е.Берном [1] хвороби, війна, нещасні випадки «закривають» реалізацію життєвих планів. Разом з тим, вивчаючи літературну еміграцію другої та третьої хвилі, що віддзеркалює вище названі деструкції, спостерігаємо збереження письменниками-емігрантами свого життєвого та професійного кредо. Реалізацію намічених планів митців, на нашу думку, забезпечив патріотизм –цінність, що несвідомо засвоювалась ними із інтродукцією родинного стилю життя та свідомо підкріплювалась культурно-історичними умовами.

Підставою для таких роздумів послужило дослідження С.Бойко, здійснене під нашим керівництвом у межах курсової роботи, спрямоване на вивчення ранніх дитячих рішень сучасних підлітків, які дитина приймає у відповідь на повідомлення світу. В якості діагностичного інструментарію був використаний опитувальник ранніх дитячих рішень С.Максимової, яка до заборон, які негативно впливають на життєвий сценарій, виділених Б. і М. Гулдінгами, пропонує ще один припис – «Не твори». Так, переважна більшість підлітків відповідно до результатів емпіричного дослідження несвідомо вибирають керуватися такими приписами як «Не відчувай» (найбільш виражено) та «Не будь собою», «Не будь здоровим». Тобто сучасним підліткам не характерно проявляти свої справжні емоції, переживання, автентичні моделі поведінки, натомість пріоритетним виступає агресивність та хворобливість з яскраво вираженою вторинною вигодою. Очевидно, що такий результат є полярним до припису «Люби» (основному критерію патріотизму) та приписів «Будь собою» та «Виражай свої бажання» (критеріями творчого пристосування).

Здійснюючи психологічну реконструкцію життєвого шляху таких письменників як Д.Нитченко, Л.Богуславець, У.Самчук, О.Лятуринська, О.Стефанович та ін., особливу увагу приділяємо вербальним і невербальним повідомленням батьків та значимих дорослих, які вплинули та обумовили розгортання їхнього життєвого та професійного сценарію. Так, узагальнюючи,

спостерігаємо не лише підтримку дитячої творчості майбутніх письменників, що виражається у таких повідомленнях як «Пізнавай», «Твори» та ін., а і повідомлення щодо розвитку патріотизму (цінності, яка реалізовується у самовідданій любові до рідної землі, її народу, Батьківщині (М.Боришевський [2]): «Люби», «Не здавайся», «Борись», «Живи», «Передбачай наслідки», «Відповідай за свої вчинки» та ін. Наше дослідження підтверджує і трансгенераційну передачу сімейних та родинних цінностей (патріотичні цінності родини Д.Нитченка) та філософії життя («Стефановичівська печать» духовності). У контексті розвитку патріотизму відмітимо і вагомість вивчення у підлітковому віці (періоді, коли людина переглядає свій сценарій, надає йому реалістичних рис (Е.Берн [1]) літературної спадщини українських поетів та письменників, зокрема Т.Шевченка, О.Олеся, М.Вовчка. Так, у приватному листуванні від 13.01.15 донька Д.Нитченка, письменниця Леся Богуславець, пригадуючи своє життя у таборах для переміщених осіб (Німеччини), куди вона разом з сім'єю вимушена була емігрувати, відзначає досить сильне враження на неї –14 річну – оповідання Марка Вовчка «Маруся». Після його осмислення Л.Богуславець, як сама пише, зрозуміла, що «для батьківщини, коли вимагають обставини, треба жертвувати своїм життям». Таким чином очевидно, що письменники зростали у патріотично зорієнтованому середовищі. Батьківські вербальні та невербальні повідомлення носили позитивний характер у контексті розвитку таких ресурсних для подальшого життя характеристик патріотизму як любов до рідної природи, сім'ї та країни, прийняття реальності життя, відповідальність за його якісне наповнення та свої вчинки, відданість життєвій справі.

Відмітимо ще одне наше спостереження у контексті сказаного. Відомо, що сценарії – це певний спосіб (в першу чергу психологічної) адаптації людини. Натомість творче пристосування передбачає задоволення потреби особистості із збереженням гармонії зі світом (І.Погодін [4]). На життєвий сценарій дитини досить вагомий вплив мають драйвери (директиви), які зазвичай використовують у позитивному руслі для взаємодії із суспільством. Однак є п'ять приписів, які деструктивно впливають на розгортання сценарного

процесу. Враховуючи зв'язок драйверів (директив) зі сценарним процесом (за Т.Кейлером[5]) виділяємо характерний вид сценаріїв сучасних підлітків – «Ніколи» та «Доки не». Відповідно девізами таких сценаріїв є «Я ніколи не отримаю того, чого найбільше хочу» та «Я не можу це робити, доки не виконаю інше». Очевидно, що такі внутрішні ресурси не спроможні задовільнити актуальні потреби та скерувати життєвий сценарій на творчу самореалізацію.

Аналіз творчого доробку письменників-емігрантів дає підстави стверджувати, що сценарне дитяче рішення щодо самопрезентації у художній творчості та визначеність у майбутньому професійному сценарію, прийняте у дитинстві майбутніми письменниками, «корелює» з відповідальністю за любов до того, що асоціюються з рідним і близьким, тобто патріотизмом. Зустріч зі страхом втрати спонукає їх цінувати, оберігати та прославляти те, що рідне і близьке. Любов до України, «як до рідної матері» – це те, що допомогло митцям не зруйнувати себе агресією, а стати ресурсом у збереженні свого призначення, яке вбачаємо у самореалізації на благо Батьківщини. А тому можемо припустити, що патріотизм, який є основним показником їхнього життя, трансформує сценарій у творче пристосування.

Директиву нейтралізує відповідний дозвіл, який можна отримати від батьків або дати його самому. Перспективу подальших наукових рефлексій вбачаємо у розробці терапевтичної програми, яка б базувалась на формуванні «дозволу» розгортання «щасливого» сценарію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы / Э. Берн; [пер. с англ.]. – Екатеринбург: Литур, 2001. – 576 с.

2. Боришевський М. Й. Національна самосвідомість особистості: сутність та шляхи становлення / М. Й. Боришевський // Система виховання національної самосвідомості учнів загальноосвітньої школи. – К. : Райдуга, 1999. – С. 189–219.

3. Перлз Ф. Теория гештальттерапии [Электронный ресурс] / Ф.Перлз, П. Гудмен.– «Институт общегуманитарных исследований (ИОИ)», 2008 –382с. Режим доступа : http://www.al24.ru/pdf_kniga_9264.html
4. Погодин И. Кризисная психотерапия: процесс восстановления творческого приспособления[Электронный ресурс] / И.Погодин. – Режим доступа : <http://ruspsy.net/phpBB3/viewtopic.php?f=545&t=701>
5. Kahler T., Capers H. The Miniscript / T. Kahler, H.Capers // TAJ. – 1974. –Vol. 4, 1. – P. 26-42.